
Створюємо безпечне освітнє середовище: системний розвиток в умовах змін

Марія Астахова

Сучасні умови розвитку суспільства характеризуються збільшенням кількості факторів, здатних викликати надзвичайні та небезпечні ситуації для життя і здоров'я людини, а саме: природні й техногенні аварії та катастрофи, забруднення довкілля, побутовий, виробничий та шкільний травматизм, масове поширення девіантних форм поведінки дітей і шкільної молоді, зростання загроз, обумовлених запровадженням воєнного стану.

Уведення в дію Закону України «Про повну загальну середню освіту» унормувало термін «безпечне освітнє середовище» як «сукупність умов у закладі освіти, що унеможливають заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди, зокрема внаслідок недотримання вимог санітарних, протипожежних та/або будівельних норм і правил, законодавства щодо кібербезпеки, захисту персональних даних, безпеки харчових продуктів та/або надання неякісних послуг з харчування, шляхом фізичного та/або психологічного насильства, експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі, гідності, ділової репутації (булінг (цькування), поширення неправдивих відомостей тощо), пропаганди та/або агітації, у тому числі з використанням кіберпростору, а також унеможливають вживання на території закладу освіти алкогольних напоїв, тютюнових виробів, наркотичних засобів, психотропних речовин» [3].

У зв'язку з цим одним із завдань усіх учасників освітнього процесу, залежно від повноважень та обов'язків, є створення та підтримка безпечного освітнього середовища, формування нових поглядів, цінностей і поведінки з метою виховання в них культури безпеки, запобігання небезпекам для їхнього життя та здоров'я [1]. Представимо систему безпечного освітнього середовища на рисунку 1.

Національною стратегією розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у Новій українській школі, схваленою Указом Президента України від 25 травня 2020 року № 195/2020, обумовлено необхідність побудови безпечного та здорового освітнього середовища у Новій українській школі для забезпечення прав дітей на освіту, охорону здоров'я, створення умов для надання учням якісних освітніх та медичних послуг [5].

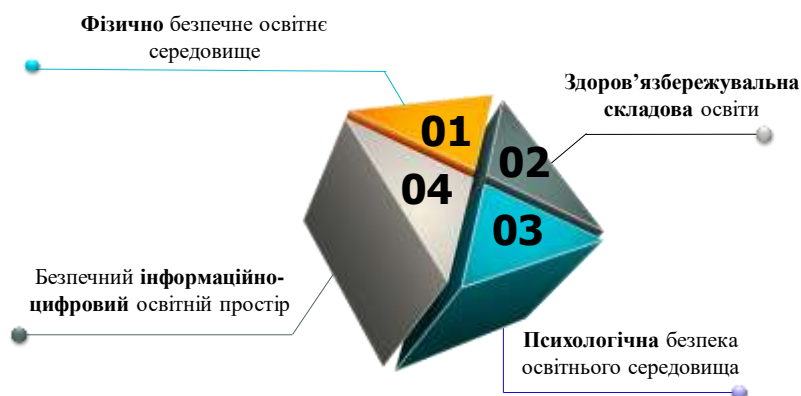

Рис. 1. Структурні компоненти безпечного освітнього середовища

На безпечне освітнє середовище впливають: якість міжособистісних відносин – позитивні фактори (довіра, доброзичливість, схвалення, толерантність); негативні фактори (агресивність, конфліктність, ворожість, маніпулятивність); захищеність в освітньому середовищі – оцінка відсутності насильства в усіх його видах, формах для всіх учасників освітнього простору; комфортність в освітньому середовищі – оцінка емоцій, почуттів і домінуючих переживань у процесі взаємодії дорослих і дітей в освітньому середовищі закладу; задоволеність освітнім середовищем – задоволення базових потреб дитини у: безпеці, допомозі та підтримці; збереженні та підвищенні її самооцінки; пізнанні та діяльності; розвитку здібностей і можливостей.

Формуючи безпечне освітнє середовище, потрібно врахувати такі елементи єдиної системи безпеки:

- система організації роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності;
- організація роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності під час проведення: освітньої, науково-дослідної; позакласної; позашкільної; адміністративно-господарчої діяльності;
- навчання учасників освітнього процесу питань безпеки життєдіяльності;
- забезпечення фізичної безпеки в закладі освіти: санітарії та гігієни, безпеки будівель і організації укриття, дотримання пожежної безпеки, безпеки технологічного та навчального обладнань;
- формування безпечного інформаційно-цифрового освітнього середовища: захист персональних даних, кібербезпека та протидія загрозам цифрового простору;
- організація якісного харчування та формування культури харчування;
- створення комфортного психологічного простору: ефективна комунікація, формування відчуття захищеності, протидія булінгу, психологічному насиллю, експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі, гідності, ділової репутації;
- реалізація здоров'язбережувального компонента в освіті, формування здорового способу життя в дітей, профілактика дитячого травматизму, негативних звичок і хвороб та ін.

Розглянемо принципи безпечного освітнього середовища та профілактики дитячого травматизму: принцип домінування життя людини як головної цінності, регіональної специфіки, принцип комплексності оцінки небезпек, міні-макса, максимальної ефективності управління системою заходів і створених педагогічних умов [6].

У системі роботи закладу освіти профілактика дитячого травматизму реалізується через такі напрями діяльності (рис. 2):

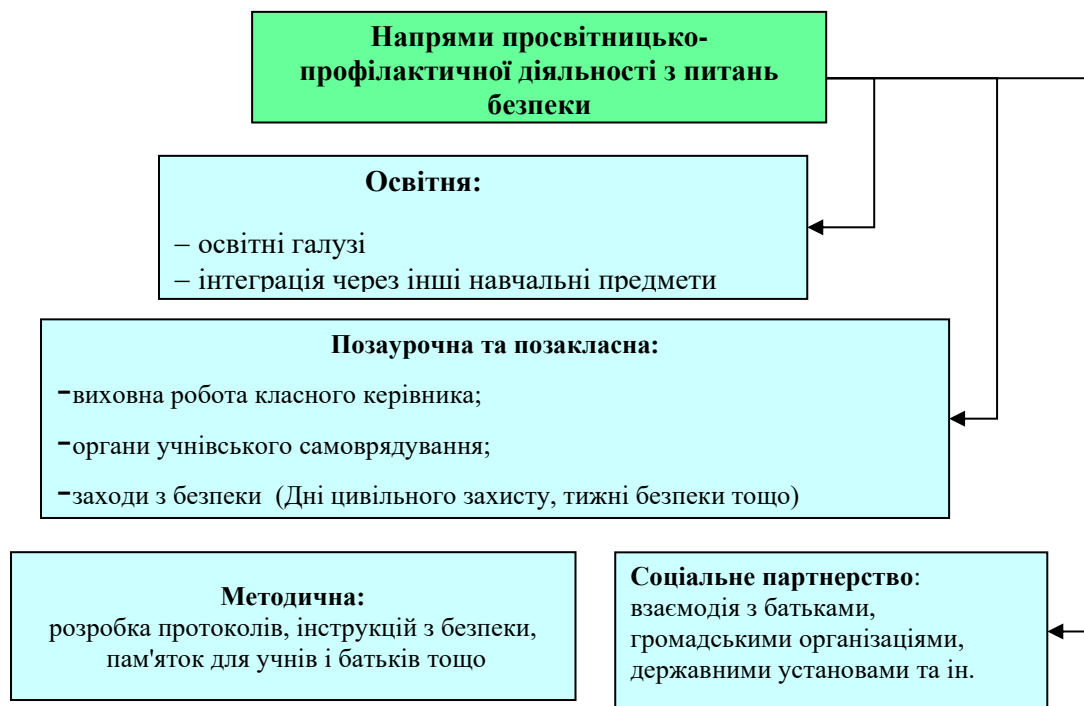

Рис. 2. Напрями просвітницько-профілактичної діяльності з питань безпеки

В умовах воєнного стану та надзвичайних ситуацій можна виокремити певні обов'язки педагогічних працівників ЗЗСО (рис. 3).

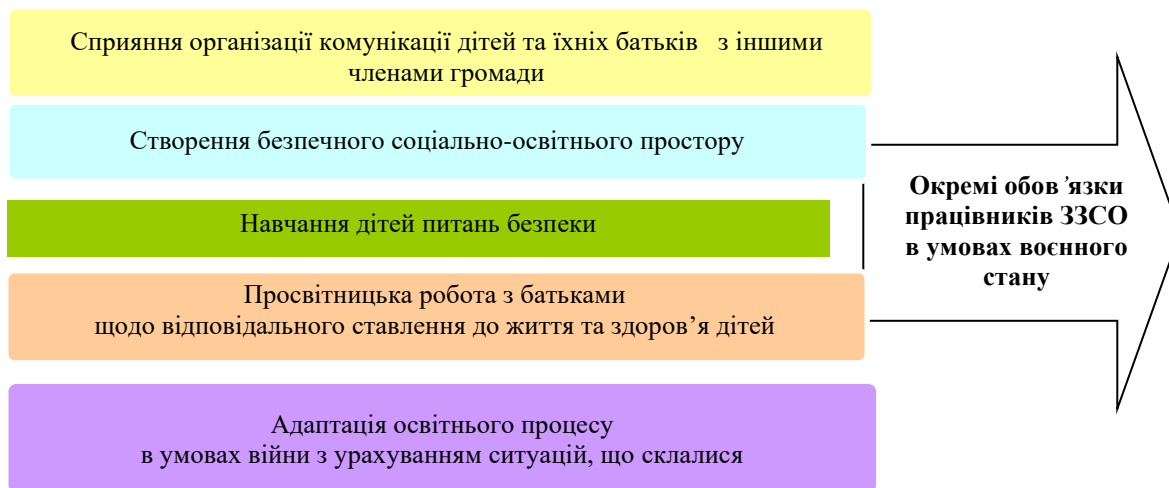

Рис. 3. Окремі обов'язки педагогічних працівників ЗЗСО в умовах воєнного стану

Побудова безпечного освітнього середовища вимагає враховувати причини й особливості травмування дітей.

Виділяють такі види дитячого травматизму: побутовий (60%); вуличний (пов'язаний та не пов'язаний з транспортом) – 15%; шкільний (8%); спортивний (9%); інший [4].

Виокремлюють три основні групи причин шкільного травматизму:

1. *Поведінка дітей*, яка пов'язана з недостатнім рівнем координації рухів, недостатністю знань про небезпеку, про можливі наслідки своїх дій тощо. У віковому аспекті найбільш травмонебезпечним вважається вік від 6 до 12 років, що пов'язано з підвищеною емоційністю дітей у цей період і недостатньо розвинутою в них здатністю до самоконтролю.
2. *Дії однолітків* під час гри, спортивних змагань, жартів тощо.
3. *Травмонебезпечні ситуації, спричинені дорослими*: неналежний догляд за дітьми, порушення правил безпеки тощо. Випадки дитячого травматизму найчастіше трапляються на уроках фізичної культури, трудового навчання, а також під час перерв, у класах, коридорах і на пришкольній території [2; 4].

Особливості профілактичної діяльності педагогічного працівника з урахуванням загроз воєнного стану:

1. Шкільний травматизм посідає третє місце після побутового та вуличного.
2. Згідно зі статистикою на першому місці за поширеністю знаходяться побутові травми, на другому – транспортний травматизм. Причинами травм можуть бути порушення правил та інструкцій з безпеки, небажання виконувати вимоги безпеки, нездатність їх виконати.
3. У віковому аспекті найбільш травмованим вважається вік від 6 до 12 років.
4. Роботу з профілактики травматизму необхідно проводити диференційовано, залежно від віку учнів.
5. Знання та навички, отримані в школі, закріплюються в повсякденному житті.
6. Необхідною умовою досягнення сформованості культури безпеки людини є компетентність у галузі небезпек і способів захисту від небезпек.
7. Особлива увага – загрозам інформаційного простору та кібербезпеці.
8. 8. Небезпеки та загрози воєнного стану вносять корегування в зміст виховної профілактичної діяльності вчителя, зокрема врахування відповідної тематики: інформування учасників освітнього процесу щодо дій в умовах воєнного стану та надзвичайних ситуацій, правила безпеки дитини під час евакуації в надзвичайних ситуаціях, як уберегти дитину від мін і вибухівки, види вибухонебезпечних предметів і ознаки замінованих територій, дії до прибуття допомоги при травмуванні міною, як діяти під час атаки із застосуванням хімічної зброї, засоби індивідуального захисту, допоміжні матеріали для надання домедичної допомоги, правила поведінки в зоні бойових дій та інші.
9. У профілактичній роботі важливо користуватися ідентифікованими ресурсами й алгоритмами дій, розробленими інтерактивними посібниками та уроками з мінної безпеки.

Працівники КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти» підходять комплексно до означеної проблеми в системі підвищення кваліфікації педагогів із питань профілактики дитячого травмування – розглядається така тематика: нормативно-правові засади створення безпечного освітнього середовища;

здоров'язбережувальна діяльність; дії учасників освітнього процесу в надзвичайних ситуаціях, безпечні умови навчання та праці; комфортна міжособистісна взаємодія, що сприяє емоційному благополуччю учнів, педагогів і батьків; дотримання прав і норм фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки кожного учасника освітнього процесу; навчання учасників освітнього процесу правил безпечної поведінки особистості; формування навичок уникнення потенційних ризиків і небезпек; Санітарний регламент для закладів загальної середньої освіти (наказ МОЗ України від 25.09.2020 № 2205); урахування регіональної специфіки (організація системи безпеки освітнього середовища школи, облік небезпек і можливих надзвичайних ситуацій конкретного регіону (міста, області, району); система створення безпечних умов життєдіяльності учасників освітнього процесу; профілактика всіх видів травмування на уроках, у позаурочний час; розслідування нещасних випадків; надання долікарської допомоги; інформаційна безпека особистості, кібербезпека; нормування дій учасників освітнього процесу в умовах уведення воєнного стану та виникнення надзвичайних ситуацій (з урахуванням вікових особливостей здобувачів освіти та професійної діяльності вчителя конкретного фаху).

Література

1. Актуальні питання управлінської діяльності керівника ЗЗСО: навч.-метод. посібник. Авт.-укл. : М. Є. Смирнова, М. С. Астахова, Л. І. Дух, Т. С. Китиченко; за заг. ред. Л. Д. Покроєвої. Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2021. 172 с.
2. Бобровський М.В., Горбачов С.І., Заплотинська О.О., Ліннік О.О. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. 2-ге вид., переробл. і доп. Київ: Державна служба якості освіти, 2021. 350 с.
3. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#n984>.
4. Полищук Л. М. Аналіз профілактичних заходів щодо зниження шкільного травматизму. *Молодий вчений*. 2016. № 11.1 (38.1). С. 81–85.
5. Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020>.
6. Цюман Т. П., Бойчук Н. І. Кодекс безпечного освітнього середовища: метод. посібник. К., 2018. 56 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/protidia-bulingu/21kbos.pdf>.

Формування компетентностей педагогів у системі післядипломної освіти щодо організації безпечного освітнього простору в школі

Олена Байназарова

У Професійному стандарті за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» прописані загальні та професійні компетентності, серед яких соціальна, емоційно-етична та компетентність педагогічного партнерства. Стандартом передбачено, що вчитель має конструктивно та безпечно взаємодіяти з учасниками освітнього процесу, усвідомлювати та поцінювати взаємозалежність людей, визначати і враховувати